

תמלול: מה צופן העתיד לזיכרונות הדיגיטליים שלנו?

הופק על ידי רשת, עושים היסטוריה.

יובל:

ברוכים הבאים לנקודה IL, הפודקאסט של איגוד האינטרנט

הישראלי שעוזר לנו להבין מה הן השפעות העומק של

האינטרנט על החברה, הכלכלה, הפוליטיקה והתרבות. אני

דוקטור יובל דרור. מוות הוא חלק בלתי נפרד מהחיים, הוא

יקרה לכולנו מתישהו. מכיוון שכך יש אנשים רבים שמתכוננים

למוות שלהם. הם כותבים צוואות ארוכות שבהן הם מפרטים

מה יעשה עם כל הרכוש שהם צברו במהלך חייהם. למי ילך

הבית. למי ילך השעון? הספרים, הכסף. כן, זה בסדר, אבל

מה בנוגע לרכוש הדיגיטלי שלנו? בעשרים השנים האחרונות

כולנו הפכנו לבעלים של רכוש נוסף. חשבון הפייסבוק שלנו,

חשבון האינסטגרם שלנו. חשבון הווטסאפ שלנו. אתרי

האינטרנט שלנו. מה יעלה בגורל כל מה שנצבר בחשבונות

ובאתרים האלו? האם אנחנו רוצים למחוק את מה שיש שם?

האם זה בכלל רכוש? האם אנחנו יכולים להוריש אותו? האם

אנחנו רוצים להוריש אותו? האם חשבון הפייסבוק שלנו הוא

שלנו או של פייסבוק? מיליון ואחת שאלות שלא ברור מה

התשובות עליהן. כדי לנסות ובכל זאת לענות על השאלות

1 האלו, אני מארח היום שניים, פרופסור מיכאל בירנט
2 מהפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל אביב, שבמשך שנים
3 חוקר את תחומי המשפט, הטכנולוגיה, זכויות היוצרים,
4 הפרטיות ועוד. ודוקטור טל מורס, מרצה בחוג לתקשורת
5 צילומית במכללת הדסה שגם הוא עוסק בנושאים האלו.
6 שניהם כתבו מחקר מרתק, ראשון מסוגו, עבור איגוד
7 האינטרנט הישראלי. מחקר שמנסה לעשות סדר בסוגיה הכל
8 כך נפוצה הזו. מיכאל וטל, שלום.

9 **מיכאל:** שלום, שלום.

10 **טל:** שלום, שלום.

11 **יובל:** בכל הקשור בשאלה מה יעלה בגורל הרכוש הדיגיטלי שצברנו

12 אחרי מותנו, יש... יש שם כל מני שחקנים ואנחנו מיד נמפה

13 אותם. יש את הנפטר. יש את המשפחה. יש כל מני שחקנים.

14 אבל צריך לאמר שהגדרת העבודה שלכם לדבר הזה שאנחנו

15 עומדים לדבר עליו, היא לא רכוש דיגיטלי. אלא זכרונות

16 דיגיטליים, או שאריות דיגיטליים. קראתם לזה דיגיטל רימיינס.

17 אוקי, בוא נתחיל למפות את השחקנים שלנו, אמרנו יש כמה,

18 נתחיל עם הגיבור הטראגי שלנו, האדם, שלמרבה הצער

19 נפטר. עד כמה אנשים, מהמחקר שלכם, מהניסיון שלכם. עד

20 כמה אנשים מקדישים בכלל תשומת לב לשאלה מה יעלה

1 בגורל אותם זיכרונות דיגיטליים, אחרי מותם? עד כמה אנשים

2 עסוקים בזה?

מיכאל:

3 אז מעט מאוד. נכון שבמחקר האמפירי שעשינו עבור איגוד

4 האינטרנט, פחות בדקנו את השאלה הזאת, אבל במחקרי

5 המשך, כשעשינו קבוצות מיקוד, הנושא הזה עלה. והתשובה

6 היא שאנשים לא... לא עוסקים בזה. וזה די גם ברור למה, זה

7 לא כיף. לא כיף לחשוב על מה יקרה אחרי מותי. ולהבדיל

8 מהחשבון בנק שלי והדירה ודברים מהסוג הזה, זה לא בהכרח

9 בתודעה של המשתמשות והמשתמשים, גם לא היום, אחרי

10 שאנחנו כבר איזה 20-30 שנה בתוך הדבר המוזר הזה

11 שנקרא אינטרנט. ראינו את זה בא לידי ביטוי גם במחקר

12 האמפירי בהיבט אחד, פייסבוק וגוגל ופחות או יותר רק הן,

13 אבל הן גורמים משמעותיים, מציעות כלים למשתמשות

14 ולמשתמשים לניהול הזיכרונות הדיגיטליים שלהם.

יובל:

15 אז אני מיד אגיע אל שני החבר'ה האלה שהם מרכזיים, אבל

16 לגבי המשתמשים עצמם?

מיכאל:

17 אז אנחנו נגיע אליהם עוד מעט, אבל יש למשתמשים

18 ולמשתמשות מודעות מאוד נמוכה לגבי הכלים האלה. במילים

19 אחרות המשתמשת והמשתמש הרגילים לא חושבים על זה,

20 זה לא בתודעה שלהם, עד ש... הם, זה כן נכנס לתודעה

21 שלהם כשהם שומעים על מישהו בסביבה, לפעמים במשפחה

1 המיידית, אבל לפעמים זה חברים, שקרה משהו... מה
2 עושים? ואז אופס, מה עושים? ולא רוצים לעסוק בזה, זה לא
3 נעים.

יובל:

4 אוקי, אז המשתמשים הפשוטים אתם אומרים, יכול להיות
5 שהם עסוקים בצוואה, אבל הם לא חושבים בהכרח על חשבון
6 האינסטגרם שלהם, אוקי. נעבור לשחקן השני, המשפחה, כן?
7 אדם נפטר אבל סביבו יש משפחה, יש אישה, יש ילדים, אחים,
8 קרובים. באיזה אופן המשפחה נכנסת לתמונה?

טל:

9 אז פה מה שקורה בדרך כלל זה איזה שהוא שכפול של
10 נורמות שקיימות בעולם הלא דיגיטלי, בעולם האנלוגי, אל תוך
11 העולם הדיגיטלי, אבל עם איזה שהוא טוויסט שהוא חלק ממה
12 שאנחנו נפתח כשנגיע לשחקן הבא, יש הרבה מאוד חומרים
13 שהם כמו אותה קופסת נעליים שאנחנו שומרים בבידעם עם
14 כל המכתבים והגלויות והאלבומים הישנים ובשבעה או אחרי
15 השבעה אנחנו צריכים להתחיל לפנות את החפצים של האדם
16 שנפטר ואז אנחנו מגיעים גם לחומרים האלה. אז יש את
17 המקבילה הדיגיטלית של הדבר הזה וזה בעצם החפצים
18 שדרכם אפשר לגשת לחשבונות האלה. אם זה הטלפון החכם
19 או הטאבלט או המחשב. כשהרבה פעמים האנשים משאירים
20 את החשבונות שלהם לא נעולים בפני האנשים שמחזיקים
21 בחפצים עצמם.

1	כי הם הקלידו את הסיסמא?	יובל:
2	כן.	טל:
3	והאתר פתוח.	יובל:
4	נכון.	טל:
5	ונפתרה הבעיה.	יובל:
6	או שהגברת דרור, חס וחלילה, אבל יודעת את הסיסמא שלך.	מיכאל:
7	זה מאוד נפוץ.	
8	או שהחפצים עצמם זוכרים את הסיסמאות. ואז מי שיש לו	טל:
9	גישה לחפץ, יש לו גישה בעצם גם לחשבון וגם לזיכרון. אז	
10	במקרים כאלה בני המשפחה יכולים לגשת לחומרים האלה.	
11	אבל יש לא מעט מקרים, למעשה שיעור די גבוה של קרוב	
12	לחמישים אחוז, של אנשים שנועלים את המכשירים האלה, בין	
13	אם זה כי המכשירים נועלים את עצמם, או כי פשוט	
14	המשתמשים דואגים לנעול אותם במהלך ימי חיהם.	
15	ואז מה בני המשפחה רוצים בעצם?	יובל:
16	בני המשפחה הרבה פעמים רוצים גישה לחומרים האלה. הם	טל:
17	רוצים גישה לאלבום התמונות. הם רוצים גישה לאימייל.	
18	לפעמים הם מצליחים להתגבר על המכשלה הזאת. הם	
19	מוצאים דרך להיכנס, למעשה לפרוץ לחשבון. אבל במקרים	
20	אחרים הם לא יכולים לעשות את זה ואז הם פונים לספקי	

1 השירות, או ג'ימייל, או פייסבוק, או החברות האלה, שהן
2 למעשה מחזיקות את המפתח לחשבונות.

3 תגיד, מיכאל, הם רוצים להיכנס כדי לשמור או כדי למחוק?
4 אז הם רוצים להיכנס הרבה פעמים פשוט מתוך סקרנות.

5 במיוחד כשמדובר בחומרים האישיים. אז טל דיבר על
6 החומרים, חשבונות הבנק וכן האלה, זה צרכים יותר טכניים או
7 מעשיים. אבל הם הרבה פעמים רוצים, פשוט מתוך סקרנות.
8 ואז הם מנמקים את זה ואנחנו מאמינים להם, אנחנו לא
9 חושדים במרואיינים שלנו, אומרים, אנחנו רוצים להכיר טוב
10 יותר את המנוח. להכיר צדדים שלא הכרנו אולי. ולפעמים זאת
11 פשוט סקרנות. עכשיו, יש בני ובנות משפחה ששמים גבול
12 ואומרים, לא, זה לא. בקבוצות המיקוד ראינו בין היתר אחים
13 ואחיות שכולים. והיתה מישהי שאמרה, יכולתי, היתה לי את
14 הסיסמא להיכנס לאימייל ולצ'אטים ולדברים של אחיה המנוח
15 ולא עשיתי את זה. כי זה שלו. עכשיו, זה צריך תעצומות נפש
16 בשביל לעמוד ב...
17 ממש. ממש...
18 בסקרנות, להסתכל מה קורה שם. לפעמים יש צרכים שקשה
19 להתווכח איתם. היה מקרה שהגיע גם לפסיקה בגרמניה.
20 נערה, צעירה בת 16, מצאה את מותה כפי שנוהגים לקרוא
21 לזה, על פסי הרכבת התחתית בברלין. והיה חשד כבד שהיא

יובל:
מיכאל:

1 התאבדה, שהיא שמה קץ לחייה. לא היתה חקירה משטרתית
2 מעבר למשהו טכני כזה. וההורים אמרו, אנחנו רוצים גישה
3 לפייסבוק שלה, אולי שם נמצא רמזים, לא היינו חברים שלה
4 בפייסבוק. אולי שם נמצא רמזים וכן הלאה. אז לפעמים
5 הצרכים הם צרכים עמוקים, של להבין דברים ושל הנצחה
6 וזיכרון וכן הלאה. אבל לפעמים סקרנות, מציצנות, או דברים
7 טכניים. מכל הסוגים וזה מעורבב הרבה פעמים.

יובל:

8 מה בית המשפט החליט במקרה הזה? פתאום מעניין אותי
9 נורא לדעת. מה החליטו בגרמניה?

מיכאל:

10 אז התיק עלה וירד בבתי המשפט שם. ערכאה ראשונה אמרה,
11 עם מותו של המנוח שלא השתמש בכלי של פייסבוק שמיועד
12 לדברים האלה, המנוחה, נגמר, זהו. בערכאת ערעור, בית
13 המשפט הגרמני אמר, ההורים הם היורשים הבלעדיים של
14 הנערה, כי היא לא השאירה צוואה וכן הלאה, כי לא היה לה
15 רכוש גם מן הסתם. והם יורשים את החוזה שלה מול פייסבוק,
16 בסדר? זה כמו שיש לי חוזה, מנוי לעיתון ואני עכשיו מת, אז
17 לבן זוגי יוכל להמשיך את המנוי, הוא יורש את המנוי שלי. אז
18 בצורה מאוד טכנית מבחינתם, בהתעלם מהעובדה שוואן, יש
19 פה תכנים מאוד אישיים על הנערה, אבל גם על אחרים, כי היא
20 התכתבה עם אנשים ושלחו לה אולי תמונות וכן הלאה. יש פה

1 גם בעיה של פרטיות של צדדים שלישיים חיים. לאו דווקא רק
 2 המתים.
 3 **יובל:** הזכרת את פייסבוק ואני רוצה לשאול אותך טל, אולי השחקן
 4 השלישי הוא הבעייתי מכולם, שזה הפלטפורמות. שזה
 5 הפייסבוק של העולם, הגוגל, כלומר, ג'ימיל, יוטיוב של העולם.
 6 אתם ביצעתם מחקר בעניין, קודם כל בואו נתחיל, את מי
 7 בדקתם?
 8 **טל:** אנחנו במחקר הסתכלנו על ארבע קבוצות של פלטפורמות,
 9 שהן יחסית שגרתיות. שזה חשבון אימיל, רשתות חברתיות.
 10 בדקנו שירותי אחסון בענן.
 11 **יובל:** דרופ בוקס?
 12 **טל:** דרופבוקס, גוגל דרייב.
 13 **יובל:** אוקי.
 14 **טל:** כל השירותים האלה, שהם יותר שירותים מקצועיים, כלומר
 15 אנשים שעסוקים בייצור של תוכן הרבה פעמים משתמשים
 16 בהן. אבל גם הרבה פעמים אנשים שומרים שם אלבומי
 17 תמונות ודברים אחרים. ובדקנו גם אתרי הכרויות. שזה סוג
 18 אחר של שירות, אבל זה גם כן משהו שנשאר אחרינו. זה גם
 19 כן פלטפורמה שאנחנו מעלים אליה מידע אישי. לפעמים אפילו
 20 מידע אישי מאוד. ועולה השאלה, האם צריך, האם רוצים, האם

1 אנשים רוצים להעביר את התוכן שנמצא בפלטפורמה הזאתי
2 לאנשים אחרי מותם.

3 **יובל:** אוקי, אז יש לנו פה מייל, רשתות חברתיות, הכרזיות. אחסון,
4 מה מצאתם? מה המדיניות של הפלטפורמות האלו לגבי אותם
5 זיכרונות דיגיטליים אחרי שאדם הולך לעולמו?

6 **טל:** אז מצאנו ש... לא לכולם יש מדיניות. ולא לכולם יש מדיניות
7 ברורה, בתור התחלה.

8 **יובל:** אווה... אוקי. בוא נתחיל עם אלה עם המדיניות הברורה.
9 **טל:** אז אלה עם המדיניות הברורה, זה למעשה בעצם שתי
10 הספקיות העיקריות של השירותים האינטרנטיים, שזה פייסבוק
11 וג'מייל. ופה, כמו שהזכרת קודם, ג'מייל זה כולל לא רק את
12 חשבון האימייל שיש לנו שם, אלא זה יכול לכלול גם את
13 היסטורית הגלישה בכרום. זה יכול לכלול את היסטורית
14 השמיעה שלנו ביוטיוב, או הצפייה ביוטיוב. בג'מייל יש
15 אפשרות לבחור עד עשרה אנשי קשר שבחלוף זמן מסוים
16 שאותו המשתמש יכול לקבוע, יקבלו עותק של הנתונים. ג'מייל
17 מאפשרת ברזולוציה יחסית גבוהה לבחור מי יקבל גישה לאיזה
18 תכנים. כלומר, אפשר לבחור להשאיר את רשימת הצפייה
19 לאדם אחד ואת חשבון האימייל לאדם אחר. ואת התמונות
20 לאדם שלישי.

21 **יובל:** אה, מאוד... חשבו על זה לעומק.

1	יחסית. כן.	טל:
2	אוקי.	יובל:
3	אז זה שירות אחד, שנקרא אינאקטיב אקאונט מנג'ר.	טל:
4	איך הם יודעים שאני מת?	יובל:
5	זאת שאלה מאוד טובה.	טל:
6	כן.	יובל:
7	א', השם הוא שם קצת יותר רחב מרק מצבים של מוות. הוא	טל:
8	אומר, מצבים של חוסר פעילות.	
9	אינאקטיב.	יובל:
10	כן. אם החשבון אינו פעיל, אז הם יוצרים קשר. הם אמורים	טל:
11	ליצור קשר עם המשתמש ואם הם...	
12	ואם הוא לא עונה...	מיכאל:
13	ואם הוא לא עונה, אם הוא אכן לא הגיב, אז הם מניחים ש...	טל:
14	משהו קרה לו.	יובל:
15	שהוא אינו... אינו פעיל.	טל:
16	אוקי.	יובל:
17	ואז זה גם עניין פה של ההגדרה, המשתמש הגדיר מראש מה	טל:
18	תקופת הזמן אחרי שהוא אינאקטיב.	
19	זאת אומרת אני מגדיר את התקופה?	יובל:
20	כן. אז אתה יכול להגדיר, תקופה של עד שנה וחצי, שאחריה	טל:
21	יועברו העותקים למי שתבחר להעביר אותם.	

1	אוקי.	יובל:
2	אז... אז יש פה גם רכיב של זמן שנכנס לדבר הזה, שהם	טל:
3	מאפשרים לשלוט בו. איך זה באמת עובד? בהנחה שכמו	
4	שדיברנו קודם יש מצבים שבהם אנשים יכולים להיכנס לחשבון	
5	בלי שהם המשתמשים עצמם? זאת שאלה טובה.	
6	אוקי.	יובל:
7	הם לא בטוחים. ובהנחה שהיום כל הטלפונים של אנדרואיד,	טל:
8	הם גם כן למעשה של ג'ימייל, אז מאוד יכול להיות שהמנגנון	
9	הזה לא לגמרי נכנס לפעולה.	
10	אוקי, מה קורה בעולם של פייסבוק?	יובל:
11	לפייסבוק יש מנגנון מעט אחר. שם הם מאפשרים למנות מה	טל:
12	שהם קוראים לו לגסי קונטקט. הלגסי קונטקט הוא אדם	
13	שמקבל גישה לחשבון של אדם שמת. חשבון של אדם שמת	
14	הופך להיות מחשבון פעיל לחשבון מונצח. לחשבון ממוריאליז.	
15	הלגסי קונטקט, כשמו כן הוא, הוא אמור להיות אחראי על...	
16	דיברנו קודם על מושגים שקשורים לזיכרונות דיגיטליים, הוא	
17	אחראי על לגסי למעשה. המורשת של ה...	
18	הוא יכול לפרסם משהו בחשבון הזה?	יובל:
19	אז הוא יכול לפרסם דברים בחשבון. הוא יכול להחליף את	טל:
20	תמונת הפרופיל ותמונת הרקע. הוא יכול לקבל חברים חדשים	
21	לפרופיל. אבל הוא לא יכול לעשות undo. הוא לא יכול לבטל	

1	למעשה שום פעולה שנעשתה על ידי המשתמש בחייו. הוא לא	
2	יכול למחוק חברים. והוא לא יכול להיכנס, וזה נקודה מאוד	
3	מאוד חשובה, הוא לא יכול להיכנס לאזורים שהוגדרו,	
4	שמוגדרים על ידי פייסבוק בתור האזורים האישיים, הפרטיים.	
5	הם לדוגמא?	יובל:
6	הם לדוגמא הצ'אטים. כלומר, שיחות.	טל:
7	המסנג'ר?	יובל:
8	כן, המסנג'ר. השיחות אחד על אחד. שיחות שהמשתמש בחייו	טל:
9	קיים באופן פרטי, פרטני, עם משתמשים אחרים, באמצעות	
10	המסנג'ר של פייסבוק, הן לא נגישות, גם לא ללגסי קונטקט.	
11	מעניין. איך הם יודעים שאני מת?	יובל:
12	אז הם יודעים שאתה מת בכמה דרכים, דרך אחת היא	טל:
13	שמישהו מודיע להם.	
14	יש ממש תיבת דואר של...	יובל:
15	יש אפשרות לדווח על חשבון של אדם שמת. עכשיו, זה אי	טל:
16	אפשר סתם להרוג בן אדם בפייסבוק, כלומר, להכריז על מותו	
17	בפייסבוק. יש להם מנגנון של וידוא הריגה. אבל בעבר כמעט	
18	כל אחד יכול היה לדווח על משתמש שמת. והיו מצבים שדיווחו	
19	על חשבון של אדם שמת, שלא בידיעת, או שלא בהסכמת בני	
20	המשפחה.	
21	אחה.	יובל:

1	ואז החשבון כאמור הופך להיות חשבון מונצח, שהוא חצי נעול	טל:
2	במובנים מסוימים והרבה פעמים זה מאוד הפריע לבני	
3	המשפחה. אז בהמשך הם תיקנו את המדיניות שלהם והיום	
4	עד כמה שאני זוכר, רק בני משפחה יכולים לדווח. וגם הם	
5	צריכים להביא הוכחות, ראיות לכך שאדם מת. דבר נוסף	
6	שהיה עד לאחרונה, זה שאם אדם מת בנסיבות פומביות	
7	יחסית, כמו חס וחלילה בפיגוע, משהו שהיה בחדשות, משהו	
8	שכולם דיברו עליו, שכולם יכלו לדעת על זה. אז גם במקרים	
9	כאלה הם היו... אם הם היו יודעים נניח דרך החדשות	
10	שמשמש שלהם מת, הם היו בודקים מי זה המשתמש הזה	
11	והופכים את החשבון שלו לחשבון מונצח.	
12	אוקי...	יובל:
13	וגם הדבר הזה הרבה פעמים עורר חוסר נחת אצל בני	טל:
14	משפחה. אז היום, יש להם איזה שהוא מנגנון שהוא כאילו	
15	נסתר מהעין, שמבוסס על בינה מלאכותית. הם טוענים שהם	
16	יודעים, שיש להם מערכת רובוטית שיודעת לזהות מתי פרופיל	
17	הפך להיות פרופיל של אדם שמת.	
18	על בסיס ההתנהגות שלו?	יובל:
19	על בסיס ההתנהגות, על בסיס הפעילות באותו פרופיל.	טל:
20	הבנתי.	יובל:

טל: ואם הם מזהים פרופיל כפרופיל ששייך לאדם שמת, אז הם
בסיווגים הפנימיים שלהם מסווגים אותו כפרופיל ששייך לאדם
שמת, גם בלי שהם עושים את הדברים שהם יותר פומביים
כמו להפוך אותו לפרופיל מונצח.

יובל: בוא נדבר על אלה עם המדיניות הפחות ברורה, כי נתקלנו פה
בשתי שחקניות שנראה שהן חשבו על זה.

טל: הן חשבו על זה שתי השחקניות האלה, אבל צריך להוסיף, הן
לא נורא מתאמצות לייח"צן את המדיניות הזאת שלהם.

יובל: אהה, עצם העובדה שהפתיע אותי אתה אומר, זה כבר מלמד
אותך ש...

טל: למשל. אז בפייסבוק אתה ממש צריך לחפור ולחפש את
האופציה הזאת. גוגל שולחת למשתמשים שלה בג'מייל
אימייל מדי פעם. אבל זה מסוג האימיילים שאתה מוחק אותם
בלי לפתוח אותם בכלל, אם הם בתיבה הנכונה. דרך אגב,
כששאלנו את פייסבוק, גם את פייסבוק העולמית וגם את
פייסבוק ישראל, תגידו, מה היקף השימוש בכלי הזה? אז
כמובן שפייסבוק שהיא מאוד בעד שרינג, לא בדיוק שיתפה
אותנו בנתונים האלה. במחקר שלנו אנחנו שאלנו את
המשתמשים והמשתמשות הישראלים כמה מכם מכירים את
הכלי הזה? שמונה עשר אחוז אמרו... שמונה עשר או תשעה
עשר אחוז אמרו שהם שמעו על זה משהו. מתוכם רק שישה

1 אחוז אמרו, וואלה אנחנו משתמשים בזה. את האמת אנחנו
 2 חושבים שזה קצת מוגזם וחלק קצת אמרו שהם מכירים בלי
 3 שהם באמת מכירים. חברות אחרות, יש להן מדיניות, מי יותר
 4 ומי פחות עמומה, יאהו. זוכר יאהו? היה משהו כזה. אז ליאהו
 5 למשל היתה מדיניות שהחשבון הוא אישי ובמותו של
 6 המשתמש, זהו, נגמר. אתרי הכרויות, מסיבות די ברורות, יש
 7 להם מדיניות דומה, החשבון הוא אישי. כשאני שואל סטודנטים
 8 וסטודנטיות שלי, תגידו, אכפת לכם שמישהו יסתכל על
 9 חשבונות שלכם אחרי מותכם, אומרים, אה... אולי... פה
 10 ושם...

11 **יובל:** טינדר?

12 **טל:** ואז אני אומר, טינדר? גריינדר? ואז אופס, אתה רואה את ה...

13 פניהם... הצבעים מתחלפים...

14 **יובל:** הם מחוירים.

15 **טל:** כן. אז להם יש מדיניות ברורה. אבל יש אחרים שלא כל כך,

16 הדרופבוקסים למשל וכן הלאה, לא תמצא שם התייחסות

17 לדברים האלה. זה נוח להם. וזאת נקודה מרכזית לגבי כל

18 הפלטפורמות האלה. נוח להן שהן יקבעו ולא המשתמשים. נוח

19 להם לא להשקיע בזה אנרגיות. נוח להן שהן קובעות ושלא

20 יגידו להן מה לעשות. הן לא רוצות להיות מוצפות בבקשות של

21 בני משפחה, כי זה כל אחד מצריך בדיקה פרטנית וזה כאב

ראש. ואם הם יעשו טעויות זה לא נעים, זה מסוג הדברים
שיגיעו לתקשורת. ובאמת, בכמה מקרים שבהם, בעיקר
פייסבוק, סירבה לתת גישה למשפחה, כולל המקרה בגרמניה
שהזכרנו קודם, אז זה מגיע לתקשורת וזה, אתה יודע, יש להם
עוד כאב ראש של יחסי ציבור וכן הלאה. נוח להם להצניע את
זה. אחרי הכל החברות האלה הן חברות למטרת רווח והרווח
הוא שלהן, לא שלנו.

יובל:

אתה המשפטן פה בחדר, אז אני רוצה לדבר איתך על השחקן
הרביעי והאחרון שלנו. אני מאגד פה ביחד גם את המחוקק וגם
את בתי המשפט, למרות שהם שחקנים קצת נפרדים, אבל
תחת האצטלה המשפטית, מה המצב החוקי בישראל? איך
הם? איך הגופים האלו? מחוקקים ובתי משפט מתמודדים עם
הסוגייה הזו?

מיכאל:

יפה, אז מחוקקים בעולם, מעט מאוד מדינות עסקו בזה.
ובישראל כמו רוב העולם לא עסקו בזה. אז היו פה ושם דיונים
בכנסת וכן הלאה, אבל לא יצא שום חוק, לא יצא שום דבר.
פסיקה, בישראל היה איזה שהוא מקרה אחד, אבל של עורך
דין שהלך לעולמו. זה היה מקרה מאוד ייחודי, כי זה של מידע
על לקוחות. במילים אחרות, זה באוויר. איטס אפ אין דה אייר.
אין הכרעה. אין פתרון. ורק אפשר לשער איך בתי המשפט
יטייחסו לזה.

1	זה די מדהים שזה לא הגיע גם לבתי משפט.	יובל:
2	כי בהרבה מקרים, כמו שטל אמר קודם, בהרבה מקרים לבני	מיכאל:
3	המשפחה ולאחרים פשוט יש גישה. אתה פשוט ניגש לטלפון,	
4	או שאתה יודע את הסיסמא, או שאתה פשוט פותח אותו, את	
5	המחשב ואתה בפנים. אז אתה לא צריך בתי משפט. אין לך	
6	חסם. אין לך שום מגבלה מהסוג הזה. וזה מצב מאוד נפוץ.	
7	שהמאזינות והמאזינים יחשבו אם אחרי מותם, חס וחלילה,	
8	טפו טפו טפו, אם אחרי מותם מישוהו יוכל לגשת לתכנים	
9	שלהם. הם יגידו לך בהתחלה, לא, לא, מה פתאום. אבל אז	
10	תשאל, רגע, את כל הסיסמאות הנורא נורא מסובכות, לא	
11	כתבתם על איזה דף נייר והוא נמצא לכם במגירה או על	
12	השולחן? או הבן, בת זוג שלכם לא יודעים את הסיסמא	
13	לטלפון? לפחות. לא עם האצבע, אבל זה... זה קריפי מדי.	
14	אבל...	
15	כן, נכון.	יובל:
16	אבל את הסיסמא, כשהיא בספרות כשהיא בספרות או איזה	מיכאל:
17	צורה כזאת, לא ידעו? ידעו. בהרבה מאוד מקרים יודעים את	
18	הדברים האלה.	
19	מה קורה בעולם?	יובל:
20	בעולם, אז יש קצת חקיקה, בארצות הברית, ברמה	מיכאל:
21	המדינתית, לא הפדרלית. זה אומר שיש שונות בין המדינות	

1 השונות. והחוק שיש שם עכשיו, החוקים שיש ברוב המדינות
2 בתוך ארצות הברית, מאוד נוחים לפייסבוק וגוגל. הם קובעים
3 איזה שהיא סדרה של ברירות מחדל. בשלב הראשון, אם
4 המשתמש בחר להביע את רצונות באמצעות הפלטפורמה,
5 קרי, זה בדיוק הלגסי קונטקט של פייסבוק והאינאקטיב
6 אקאונט של גוגל, אז הולכים לפי זה. אם לא, אז אם הוא לא
7 אמר שום דבר, אז לא תהיה גישה. לתוכן. אבל כן תהיה גישה
8 אם מישהו יבקש למטא. למטא תוכן. כלומר, עם מי התכתבי,
9 אבל לא התוכן של השיחה. ויש שם ככה סדרה של ברירות
10 מחדל מהסוג הזה. באירופה, בחלק מהמדינות אתה מוצא...
11 במעט, זאת אומרת, בקטלוגיה, בתוך ספרד, לא בכל ספרד
12 אפילו. ובאיטליה, אתה מוצא חקיקה ייעודית ספציפית
13 שעוסקת בזה. והיא די דומה ברוחה למה שאמרתי לגבי
14 ארצות הברית, עם ניואנסים כאלה ואחרים. ובעוד כמה מדינות
15 באירופה, אמרו GDPR? זה הדבר הזה של הפרטיות? ה-
16 GDPR חל באותה מדינה, גם אחרי מותו של אדם ואז יש לו
17 זכויות פרטיות אחרי מותו. בדנמרק, זה הסמן הכי בולט, עשר
18 שנים אחרי מותו של אדם, עדיין יש לו זכויות מסוימות. למנוח,
19 כן? עדיין יש זכויות מסוימות לפי ה-GDP, שזה אומר בדרך
20 כלל הגבלה של גישה של אחרים, כי מכירים בפרטיות המת,
21 אז לאחרים לא אמורה להיות גישה בעניין הזה. פסיקה ממש

1 מעט, אז היה את המקרה בגרמניה. היה, בארצות הברית היו
 2 עוד איזה שניים שלושה מקרים ושוב, זה עוד מקרים של הורים
 3 שרצו גישה לתכנים של הילדים. הקטינים או הבגירים. המקרה
 4 הראשון היה עם יאהו. אבא של חייל אמריקאי שנהרג
 5 באפגניסטן ורצה גישה לחשבון היאהו שלו, לאימייל של יאהו,
 6 בזמנו. ויאהו לא רצו וכן הלאה. ובסוף, אחרי עניינים משפטיים
 7 נתנו לאבא עותק. לא גישה לחשבון, אז הוא לא היה יכול
 8 לשלוח אימיילים בשם בנו המנוח, אלא רק גישה לתכנים. וזה
 9 מורכב. דבר שנמצא מאוד בולט שעלה במחקר שלנו שעלה
 10 במחקר שלנו, לגבי המשתמשים והמשתמשות בישראל, זה
 11 שונות מאוד מאוד גדולה. כששאלנו אותם מה אתם רוצים
 12 שיקרה, עם הזיכרונות, אחרי שהסברנו את הנושא וזה, מה
 13 אתם רוצים שיקרה? וחוץ מאשר על אתרי הכריות ששם
 14 היתה גישה ככה דומיננטית של לא רוצה שלאף אחד תהיה
 15 גישה. לגבי כל שאר הדברים, חלק אמרו, אנחנו רוצים שלכולם
 16 תהיה גישה להכל. אחרים אמרו לא רוצים גישה לשום דבר
 17 וחלק אמרו, תלוי. תלוי אם באימייל כן, לבן דוד שלי לא.
 18 לסבתא שלי כן. לזה, כן.

19 **יובל:** אול אובר דה מאפ. קשה מאוד למצוא איזה שהיא עמדה

20 ברורה.

21 **מיכאל:** בדיוק, כן.

טל:

1 אנחנו רואים שונות גם בעמדות עצמן. כלומר, גם לגבי נניח
2 אימייל, אנחנו רואים שונות, כלומר, יש פלחים מאוד גדולים
3 מאובחנים של כאלה שרוצים לתת גישה להכל, כאלה שרוצים
4 לחסום את הכל וכאלה שרוצים לתת גישה לחלק מהתכנים. או
5 גישה לחלק מהתכנים לחלק מהאנשים. וגם שונות בהשוואה
6 בין פלטפורמה אחת לשנייה. כשאנחנו עושים את הבדיקה
7 הזאתי, האם אדם רוצה לתת את הגישה נניח לכל האימייל
8 שלו, אבל אחר כך בשירותי ענן הוא אומר, לא, שם אני רוצה
9 גישה חלקית. כלומר, יש שונות שגם חלה על הפלטפורמות
10 השונות. ואנשים רוצים לתת גישה שונה בפלטפורמות שונות.

יובל:

11 אני חוזר רגע לשאלה המשפטית, כי התחלתי ודיברתי על
12 רכוש ואתם אומרים, רגע, זה לא רכוש, זה זיכרונות. ובאמת
13 עולה השאלה, בעיני שאלה משפטית בעיקרה, האם זיכרונות
14 הם קניין? כי אם הם קניין, זה אומר שזה עובר ליורשים שלי.
15 זה קניין או לא קניין? התמונות שאני צילמתי בטלפון שלי. אני
16 עכשיו צילמתי את מיכאל, הוא יושב מולי. האם התמונה הזו
17 תעבור בירושה לבת שלי? או לא?

מיכאל:

18 אז תראה, זה נורא נוח לנו לחשוב על זה במונחים של קניין, כי
19 כמו שאמרת, יש לנו כבר מסגרת חשיבה למה קורה עם
20 הדברים האלה אחרי מותו של אדם. יש לנו דיני ירושה ודיני
21 צוואה וגם מי שאינם משפטנים, פחות או יותר יודעים מה קורה

1 כשאדם מת, מה עושים עם הרכוש שלו. אז נורא נוח לנו
2 לחשוב על זה במונחים כאלה. וגם הזכרת את זה בפתיח,
3 השפה שבה אנחנו משתמשים, אנחנו אומרים, זה החשבון
4 שלי, זה המחשב שלי. אבל זה לא שלי כמו... כמו המכונית
5 שלי. זה שלי כמו הרגשות שלי. זה שלי כמו המחשבות שלי.
6 זה משהו הרבה יותר אמורפי ולא רק כי הוא לא מוחשי, הוא
7 בביטים ו... ובייטים, אלא כי הוא... הוא לא מתנהג כמו קניין
8 בשום צורה שהיא. ואנחנו במחקר שלנו מבחינים בין סוגים
9 שונים של זיכרונות דיגיטליים. חלקם יהיו באמת קניין ממש.
10 אם יש לי ביטקווינים והם יש להם קיום דיגיטלי, אז היי, זה
11 שווה כסף. לפעמים אפילו המון כסף, אז זה יעבור בירושה.
12 עוד קבוצה שנייה, זה מידע על קניין. לפעמים אנשים רוצים
13 גישה לחשבון אימייל, כי שם יש מידע על חשבון בנק. אני יודע
14 שיש חשבון אבל אני לא יודע את הפרטים. לפעמים אנשים
15 אומרים, אולי יש חשבון. ואז מגלים דרך אגב הפתעות, מגלים
16 שיש עוד חשבון, עם הוראת קבע פתאום לעוד איזה ילד או
17 לעוד איזה אישה, או איזה גבר, או כל מני דברים מעניינים.
18 אבל הצורך לחלק את הירושה, אומר קודם בואו נראה מה
19 הירושה, מה יש בפנים. מה היא מאסת הנכסים, קוראים לזה
20 אצלנו. אז מידע על קניין, אמרנו שילך ליורשים, אם כי פה,
21 בשביל להגן על פרטיות, גם של המנוח. וזאת שאלה אם יש

למנוח פרטיות, אבל מילא כרגע, אבל גם אולי של צדדים
שלישיים, הילד הזה שפתאום מגלים שמקבל כסף כל השנים.
אולי כדאי למנות צד שלישי, כונס נכסים. איזה שהוא עורך דין,
שהוא או היא יסתכלו על החשבון ויחפשו חשבון בנק. יעשו
סרצ' בנק. ולפי זה ילכו בלי לחשוף עוד דברים שאולי מתגלים
בתווך.

יובל: אבל לגבי התמונה שאני צילמתי אותך? היא תלך לבת שלי
הבכורה?

מיכאל: תמונה... תמונה היא באמצע, כי היא מבחינה טכנית, היא
יצירה שמוגנת בזכויות יוצרים ואתה הבעלים שלה, אז לכן זה
קצת כמו קניין. מצד שני, רובנו, שאיננו צלמים מקצועיים, לא
חושבים על הצילומים שאנחנו עושים באינסטוש ובטלפון וכל
הדברים האלה בתור יצירה שמוגנת בזכויות יוצרים. ולכן אנחנו
חושבים שיותר נכון לא להתייחס אליהם כאל יצירות שעוברות
בירושה, אלא כאל מה שהן באמת. הן מידע אישי והן זיכרונות.
בין אם זה החתול שצילמתי שקופץ על איזה משהו, או תמונת
השקיעה היפה, או תמונות אינטימיות יותר, שאנשים מצלמים.
ו-אווה, אנשים מצלמים. אז אנחנו חושבים שכדאי לחשוב על
הקטגוריה הזאת ועל כל השאר, שיחות, הפלייליסט שלי,
החיפושים שחיפשנו בגוגל, כן? אני לפעמים מחפש על יובל
דרור כי שמעתי עליו משהו אז אני מתסקרן. אבל אנחנו

1 לפעמים מחפשים את המחלות שלנו, אנחנו הולכים קודם
2 לגוגל, לפני שאנחנו הולכים לרופא הרי, נכון? אז אנחנו, כל מני
3 דברים כאלה. מידע כזה הוא מידע אישי והוא לא צריך... זה
4 לא נכון לחשוב עליו כעל קניין. הוא לא קניין בשום מובן שהוא.
5 הוא מידע פרטי. הוא כמו המחשבות שלנו, הרגשות שלנו.
6 ההעדפות שלנו, ההתנהגות שלנו. ובדרך כלל, כשיש לאנשים
7 איזה שהוא ככה סוד כזה, הם בעיקר רוצים לחסום גישה
8 למידע הזה. בעיקר מאנשים שהכי קרובים להם, בעיקר
9 מהמשפחה והילדים וכיוצא בזה.

יובל:

10 אז טל, אחרי שסקרתם את המצב, גם בישראל, גם בעולם,
11 עשיתם כזה מיפוי. מה המסקנות שהגעתם אליהן?

טל:

12 ההמלצות שלנו הן די ברוח הפתרונות שכרגע מוצעים על ידי
13 גוגל ופייסבוק. לאפשר למשתמשים לבחור בעצמם את
14 הפתרונות שמתאימים להם. כלומר, שתהיה, שיהיה איזה
15 שהוא כלי לניהול של הזיכרונות הדיגיטליים שהוא יהיה מספיק
16 מותאם אישית, שאפשר יהיה להתאים אותו למידותיו
17 ולרצונותיו של המשתמש. כדי שכל משתמש ומשתמשת יוכלו
18 לבחור את מה שמתאים להם. והם יוכלו לבחור אם הם רוצים
19 לשתף בני משפחה או שהם רוצים לחסום את כל בני
20 המשפחה. כל פתרון שיעלה על דעתם, במגבלות טכנולוגיות
21 קיימות. אבל המסקנה העיקרית שלנו, או ההמלצה העיקרית

1 שלנו, זה לקדם מדיניות שמאפשרת למשתמשים לממש את
 2 הרצון שלהם.
 3 **מיכאל:** וזה מתוך הבנה שהרבה משתמשים לא יעשו כלום. וזה בסדר.
 4 אם המשתמש או המשתמשת יודעים שיש אפשרויות ויש כלים
 5 ובחרים לא לעשות כלום, כי אנחנו דחיינים ועוד בטח בדברים
 6 מהסוג הזה, אז בסדר. זה גם בסדר גמור.
 7 **יובל:** זאת אומרת, בשלב הראשון קודם כל צריך לעורר מודעות
 8 בקרב ה...
 9 **מיכאל:** תמיד.
 10 **יובל:** תמיד...
 11 **מיכאל:** וזה קשה.
 12 **יובל:** מה לגבי ברירות מחדל? אנחנו יודעים שהרבה פעמים זו
 13 סוגיה מאוד גדולה.
 14 **מיכאל:** אז אנחנו, ברירות מחדל לכאורה זה מצוין, כי אז אומרים,
 15 אוקי, לא בחרת, אז הינה האופציה. אם אתה רוצה, תשנה
 16 אותה. אבל אנחנו יודעים מהספרות הכלכלית דווקא, שברירות
 17 מחדל נוטות להיות מה שמכונה שם, דביקות. אנשים לא
 18 משנים אותן. כי הם לא רואים אותן. הם לא מבינים אותן. זה
 19 לא יעבוד לי טוב אם אני אשנה את זה. אה, אם בחרו את זה,
 20 זה כנראה בסדר. זה נורא נוח לנו שמישהו עושה את העבודה
 21 הקשה בשבילנו ומחליט בשבילנו. ואנשים נוטים לא לשנות את

1 ברירות המחדל. אבל אז זה מביא לתוצאות לא רצויות.
 2 והמשגנו את זה בכל מני מושגים, ראינו שלפעמים יש את מה
 3 שנקרא פרדוקס הפרטיות. אנשים, משהו שקיים גם בחיים,
 4 אנשים אומרים שהם רוצים פרטיות, אבל מתנהגים הפוך
 5 לגמרי. אנחנו זיהינו שהפרדוקס הזה מתקיים גם אחרי המוות.
 6 אנשים אומרים שהם רוצים פרטיות אבל הסיסמא שלהם איז
 7 אול אובר דה פלייס. אבל גם הפוך. יש אנשים שאומרים,
 8 בחיים, בעודי בחיים, אני נורא פרטי. אבל דווקא אחרי מותי לא
 9 אכפת לי. ואני רוצה שאחרי מותי יגלו וידעו עלי ויכירו אותי וכן
 10 הלאה וכן הלאה. אבל אם הם נורא פרטיים בחיים והכל עם
 11 סיסמאות ואף אחד לא יודע אותן וכן הלאה, אז אחרי מותם לא
 12 תהיה גישה. אז זה מן פרדוקס פרטיות הפוך שכזה, לגבי
 13 הדבר הזה. אז מודעות, כן. כלים שיאפשרו לנו את הדבר הזה.
 14 ברירות מחדל אני... אנחנו ספקנים לגביהן. בקבוצות המיקוד
 15 שעשינו זה עלה שוב ושוב, כששאלנו את האנשים מה לעשות,
 16 הם אמרו, אולי כשאנחנו נרשמים לחשבון, בפעם הראשונה,
 17 יקפוץ מסך, במסגרת תהליך הרישום, כשאתה כותב, ממלא
 18 פרטים כאלה ואחרים. ושם יכריחו אותך לבחור. לא יגידו מה
 19 ברירת המחדל.

20 חלונות פופ אפ כאלה שקופצים. **טל:**

21 פופ אפ שעד שאתה לא מסמן משהו, **מיכאל:**

1	אתה לא יכול להמשיך. כן.	טל:
2	אתה לא עובר הלאה. עכשיו, כמובן שהפלטפורמות לא	מיכאל:
3	אוהבות את זה. כי הרבה אנשים יברחו באותו שלב. כל חלון	
4	כזה מבריח עוד משתמשים, אז הם לא רוצים. זה ברור לנו	
5	מהבחינה הזאת. אז לכן אנחנו דרך אגב חושבים שאין מקום	
6	לחקיקה, בטח לא בשלב הזה, אולי בעתיד. אבל כרגע אין	
7	מקום לחקיקה. לכל היותר אפשר לדרוש מהפלטפורמות	
8	להציע שירותים כאלה. או לקבוע מדיניות. כדי שזה לא יישאר	
9	לגמרי באוויר.	
10	זאת אומרת, אין לכם המלצות למחוקק?	יובל:
11	ההמלצה למחוקק היא, שב, חכה. לפעמים זה נכון לא לרוץ	מיכאל:
12	קדימה.	
13	אוקי.	יובל:
14	וההמלצה הנוספת היא שכן תהיה מדיניות. כלומר,	טל:
15	שהמשתמשים יוכלו לדעת מה המדיניות. ובחלק מהמקרים	
16	החברות עצמן לא טרחו בכלל לנסח מדיניות. אז אם יש	
17	המלצה מסוימת למחוקק בשלב הזה, זה תבקש, תדרוש	
18	מהספקים לנסח מדיניות כזאת.	
19	אבל מה המדיניות? שהם יחליטו בעצמם. אוקי. שאלה אחרונה	יובל:
20	לי, לשניכם. הרבה פעמים אנחנו כחוקרים כשאנחנו נכנסים	
21	לאיזה שהוא תחום, זה משפיע גם על האופן שבו אנחנו	

1	חושבים על התחום. זאת אומרת, אתה, נכנסת, כי אתה, זה	
2	מה שאתה. אתה חוקר. אתה אקדמאי, אתה מדען, אתה נכנס,	
3	אתה חוקר, אבל אתה יוצא מהצד השני וזה משפיע על האופן	
4	שבו אתה מסתכל על הדבר. ומעניין אותי, גם אתה טל וגם	
5	אתה מיכאל, זה השפיע על האופן שבו אתם חושבים על הדבר	
6	הזה שנקרא זיכרונות דיגיטליים? וגם על האופן שבו אתם	
7	פועלים ביחס לאובייקט הזה? טל, מה אתה אומר?	
8	שבועדאי שכן, אי אפשר להימלט מזה. אני מודע לדבר הזה.	טל:
9	אנחנו עובדים בזה. אנחנו יושבים, חושבים, חוקרים את הנושא	
10	הזה. גם אני, כשהייתי צריך למלא, כבר כשניסיתי, כחלק	
11	מההתנסות, כמו שאמרת, אנחנו נכנסים לזה ואנחנו לומדים	
12	את זה. כשהתחלתי למלא את השאלון הזה של ג'ימיל, את	
13	האינאקטיב אקאונט מנג'ר. יש את השלב הטכני, של לסמן וי	
14	בכל מני משבצות ולהמשיך למסך הבא. אבל יש מסך, אני לא	
15	יודע אם הוא אחרון, אבל הוא בטח לא הראשון, שבו אפשר	
16	לכתוב הודעה לאדם שיקבל את העותק של הנתונים.	
17	די... מה אתה אומר?	יובל:
18	ואני, שם אני נשרתי מהתהליך, כי זה רגע שהוא... שהוא	טל:
19	דרמטי מבחינתי.	
20	אז בעצם לא השלמת?	יובל:
21	לא השלמתי את התהליך.	טל:

1	בגלל הסף הזה?	יובל:
2	כן, זה רגע שבו... אם אנחנו מבינים שזה בעצם יהיה מסר	טל:
3	שיפגוש את האדם שאנחנו שולחים לו את העותק עם הנתונים	
4	האלה, אדם שבדרך כלל הוא אדם יקר לנו ואהוב עלינו. ואדם	
5	שאנחנו רוצים שיקבל איזה מסר מאיתנו. אנחנו מבינים שזה	
6	מסר שהוא יקבל אחרי מותנו. אז הוא לא יכול להיות מסר כזה	
7	כמו...	
8	היי, מה המצב?	מיכאל:
9	היי, יש לי גבינה ושניים חלב.	טל:
10	קח... קח את התמונות... ביי...	מיכאל:
11	כן, בוא... בוא, אל תשכח לשלוח לדודה זמירה את המתכון	טל:
12	לחריימה. כאילו, זה לא ברמה הזאת, אתה מבין שפה צריך	
13	להיות מסר קצת יותר...	
14	וזה עצר אותך?	יובל:
15	וזה עצר אותי. כאילו, אמרתי ב... בשגרה, ביום יום שלי, אני	טל:
16	לא יכול עכשיו תוך כדי שאני מתקדם במסכים האלה, גם לנסח	
17	איזה מסר שהוא בעצם המסר האלמותי במלוא מובן המילה.	
18	מיכאל?	יובל:
19	אני עשיתי את זה. הגעתי למסך הזה. זה היה רגע קריפי	מיכאל:
20	ממדרגת על כזאת. אבל נשמתי נשימה עמוקה וכתבתי מסר	
21	אה... שאולי יגרום לדמעות בבוא העת, אני האמת כבר לא	

1 זוכר מה כתבתי, כן? אבל זה היה רגע ללא ספק ככה של רגע,
 2 אתה... אה, זה אמיתי? זה לא בכאילו. זה באמת. בפייסבוק
 3 אין שום בעיה, כי אני לא בפייסבוק. זה מקום נורא ואיום ואני
 4 לא חושב שצריך להיות שם בחיים, אז למה במוות?
 5 **יובל:** אז שם נפתרה לך בעיה בדרך הזו.
 6 **מיכאל:** אז שם אין בעיה.
 7 **יובל:** הבנתי. אין דרך לעבור את המסך הזה מבלי למלא את
 8 הטקסט הזה?
 9 **מיכאל:** אני מניח שאתה יכול לא למלא את הטקסט, אבל...
 10 **טל:** אז הצד השני יגיד, מה? הוא לא יכול היה לכתוב?
 11 **מיכאל:** בדיוק.
 12 **טל:** כמה דברים רק...
 13 **מיכאל:** אבל כשאתה מבין שזה יהיה ה... אותו מכתב בבקבוק הזה
 14 שיגיע אחרי מותך, אתה רוצה שזה יהיה בעל משמעות, אתה
 15 לא רוצה להשאיר את זה...
 16 **יובל:** מדהים, פרופסור מיכאל בירנק ודוקטור טל מורס, תודה רבה
 17 לשניכם. רגע לפני סיום אני מבקש להפנות את תשומת ליבכם
 18 המאזינים לכך שבאתר איגוד האינטרנט הישראלי, ניתן למצוא
 19 מדריך למשתמש, תחת הכותרת: מה תרצו שהרשת תזכור
 20 אחרי מותכם. והוא מרכז מידע מאוד מעניין, מאוד שימושי,
 21 שעוסק בנושא שעליו דיברנו, אתם מוזמנים להיכנס. עד כאן

1 נקודה IL. הפודקאסט של איגוד האינטרנט הישראלי שעוזר
2 לנו להבין מה הן השפעות העומק של האינטרנט על החברה,
3 הכלכלה, הפוליטיקה התרבות, החיים ומה שקורה אחרי
4 החיים. אני דוקטור יובל דרור. נשתמע בפעם הבאה. אם אתם
5 רוצים לדעת עוד על הנושא שעליו דיברנו וגם על נושאים
6 אחרים, היכנסו לאתר האינטרנט של איגוד האינטרנט.
7 זה www.isoc.org.il. באמצעות האתר
8 תוכלו גם להצטרף לקהילת החברים של איגוד האינטרנט
9 הישראלי ולתמוך בהמשך עבודת האיגוד לשמירה על אינטרנט
10 בטוח, חופשי ושוויוני לכלל החברה בישראל.

סיום הקלטה